

## HERİKLİ TÜRKMENLERİNDEKİ ESKİ TÜRK KÜLTÜRÜNÜN İZLERİ\*

Herikli Türkmenleri, Ön Asya'ya Batı Türkistan, Horasan ve Azerbaycan yoluyla gelen binlerce Oğuz boylarından biridir. Osmanlı arşiv kayıtlarına göre Herikli Türkmenleriyle ilgili ilk bilgilere 1524 ve 1526 yıllarına ait arşiv belgelerinde rastlamaktayız. Sözü geçen belgelerde bu Türkmen grubu Afşarlar arasında sayılmıştır. Başlangıçta Halep ve Rakka'dan İç ve Batı Anadolu'ya kadar geniş bir alanı kat ederek yaylak ve kışlak hayatını sürdüren Herikli Türkmenlerinin XVII. ve XVIII. yüzyılda Danişmendoğulları ve Boynuincelü Kazaları defterlerine kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Bozulmuş ve Dulkadirli siyasî birliklerinde de adına rastlanılan Herikli Türkmenleri, XVIII. yüzyılda ise artık yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Özellikle Erciyes Dağı'nın güneyinden Kırşehir yakınlarındaki Malya düzlüğünü yaylak olarak kullanan Heriklilerin, 1720 tarihinden itibaren sekiz yüz hanesi Nevşehir'e, bir kısmı ise boş, sulak ve otlak ören yerlerine iskân edilmişlerdir.<sup>1</sup> Nevşehir Merkezi ile Gülşehir, Hacıbektaş ve Kozaklı ilçelerinde yerleşen Herikli Türkmenlerinden pek çok kimse günümüzde artık büyük şehirlerde yaşamaktadırlar. Bu bildirinin çerçevesi içinde Herikli Türkmenlerinde tespit edebildiğimiz eski Türk kültürü izlerini değerlendirmeye çalışacağız.

Herikli Türkmenleri, Anadolu'daki pek çok Oğuz topluluğu gibi *Bozok* (İç Oğuz) ve *Üçok* (Dış Oğuz) şeklindeki ana boy teşkilatını hatırlamamaktadır. Anadolu'da çok erken dönemlerde ayrılmakla birlikte bu boyun sakinlerinin hafızalarında Afşarlara mensup oldukları konusunda nadir de olsa bilgi kırıntılarında

---

\* Bu bildiri, 10-12 Nisan 2006 tarihinde Kayseri'de düzenlenen *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*'nde sunulmuştur.

<sup>1</sup> Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul, 1987, s. 43, 111.

rastlanılmaktadır.<sup>2</sup> Ancak Boynuincelü Kazası Defterine kayıtlı olan Herikli Türkmenleri de *Büyük Salarlı, Küçük Salarlı, Deliler, Boynuincelü, Hacı Ahmetli, Mihmadlu, Savcılı, Horasanlı, Bekdik, Karacakürt, Kursulu, Kurutlu, Ada Kurutlusu* gibi diğer aşiretlerle birlikte daha alt boy adlarını kullanmaktadırlar. Yine Herikli Türkmenlerinin baskın unsurunun Afşar olmakla birlikte Salur ve Begdili gibi boyların yanı sıra Kara Halillü ve Cerit gibi bazı oymaklarla karıştığı sülâle ve kişi adlarından anlaşılmaktadır.<sup>3</sup> Herikli Türkmenleri, sözlü ve yazılı gelenek yoluyla umumî Türk dünyası içinde Oğuzlara (Türkmen) ait kültür varlığının hem taşıyıcısı, hem de vârisidir.<sup>4</sup>

<sup>2</sup> Türk Tarih Kurumu tarafından Osmanlı arşivlerindeki tapu-tahrir kayıtlarına dayanarak hazırlanan *Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi* adlı kapsamlı çalışmada Herikli Türkmenleri, Afşarlara mensup olarak gösterilmiştir. Ayrıca, Nevşehir Merkez ilçesi, Göre nüfusuna kayıtlı 15.01.1948 doğumlu Mustafa Özer'den derlenen ve on dörtlükten oluşan "Bağlar Gazeli" adlı mahalli türkünün nakaratında;

"Bahçasız başsız oğlan  
Ayvasız narsız oğlan  
Kalaysız kaba benzer de bağlar gazeli  
Dünyada yarsız oğlan da *Avşar* güzeli."

şeklinde yöre insanın, Afşarlarla olan münasebetlerini ortak şuuraltında yaşattıkları anlaşılmaktadırlar. Dr. Levent Uluğlar'ın vasıtasıyla görüştüğümüz kaynak kişi Mustafa Özer, sözü geçen türkünün Refik Başaran'dan alındığını belirtmektedir.

<sup>3</sup> Özkan, İsa "Herikli Türkmenleri ve Herikli Kelimesinin Etimolojisi", *III. Milletlerarası Türk Dili Kurultayı*, Ankara, 2006, s. 1356-1390; Nevşehir İli, Kozaklı İlçesine bağlı Herikli köylerinden Abdi'de Heriklilerin yanı sıra hem *Kara Halillü*, hem de *Begdili*'ye mensup sülâleler de bulunmaktadır.

<sup>4</sup> Oğuz/Türkmen(Batı) Türkçesinin günümüzde Orta ve Güney Anadolu Türkmenlerindeki ağır özellikleri Herikli Türkmenlerinde de muhafaza edilmiştir. Bugün Doğu Anadolu ve Irak'ta yerleşik Harikan, Harki, Herecli, Horki, Herekyan gibi ana dili Türkçe olmayan aşiretlerin Herikli Türkmenleriyle adlarındaki birkaç ses benzerliği dışında hiçbir münasebeti bulunmamaktadır. Osmanlı tarihiyle ilgili kaynaklarda Doğu Anadolu ve Irak'ta yerleşik sözü geçen aşiretlerin Türkmen aşireti olduğuna dair herhangi bir bilgiye de rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla, Adnan Menderes Kaya tarafından hazırlan *Avşar Türkmenleri*(Kayseri, 2004, s. 154-156) adlı kitaptaki sözü geçen aşiretleri Herikli Türkmenlerine mensup olarak gösteren ifadeler yanlış ve yakıştırmadan ibaret olup, ilmi gerçeklerle uyuşmamaktadır. Adnan Menderes Kaya'nın yararlandığı belirttiği kaynaklarda da bu tür bir bilgi yer almamaktadır.

Herikli Türkmenlerinin bir mensubu olarak en eski Türk kültürünün ait izlerine çocukluk yıllarında Dede Korkut Kitabı'nı okuduğum zaman karşılaştım. Kahramaların olay ve kişilere yaklaşımları, hayat telakkileri Herikli Türkmenlerinin geleneklerinden pek farklı değildi. Dede Korkut Destanları'ndan *Bamsı Beyrek Boyu*, *Akkavak Kızı* adıyla *Tepegöz*'ün ise “*Depegöz*” şeklinde masallaşmış biçimi Anadolu'nun muhtelif yerlerinde olduğu gibi Heriklilerde de muhafaza edilmişti. Hatta onlar arasında Dede Korkut adının sözlü geleneğe “*Horhut*” biçiminde yaşıyor olması da ilginç bir durumdu.

Nevşehir İli'nin hudutları içinde Kızılırmak'ın üst çığırını yurt tutan Türkmenlerin Herikliler oymağına mensup Kozaklı ilçesine bağlı köylerde yaşayan ahali arasında yaramazlık yapan ve uyumayan afacan ve haylaz çocukları ikaz etmek; uslu durmalarını sağlamak veya uyutmak için “*Horhut geliyor, bacadan veya gökten inecek.*” şeklinde bir söz söylerler. Hatta bu sözü söyleyenler için de “*Horhut çağırıyor.*” tabiri kullanılır. Adı geçen oymağın sakin olduğu Abdi Köyü'ne mensup bu satırların yazarı söz konusu deyimini çocukluk yıllarında pek çok defa babaannesinden işitmiştir.<sup>5</sup> Dede Korkut Kitabı'nda, Korkut Ata'nın “Gaibden türlü haberler verdiği, her ne dirse olduğu” kaydedilmişti. Dede Korkut, bu örnekten de anlaşıldığına göre “tekin” olmayan bir keramet ıssıdır. Türk milleti her coğrafyada onu ortak şuuraltında yaşatmıştır.

Anadolu'da Herikli Türkmenleri arasında çocukları terbiye etmek için söylenen bu deyimın paraleli bugün eski Oğuz sahasında yaşayan, Kazak baksı ve kadınları arasında da tespit edilmiştir.

“Su basında Süleyman	Su (Sırderya/Seyhun) başında
	Süleyman [Dağı]
Su ayağı Er Korkut	Su ayağında Er Korkut [Mezarı]
Balalardı sen korkut!	Çocukları sen korkut!

...

<sup>5</sup> Özkan, İsa, “Türkmenistan'dan Derlenmiş Dede Korkut Boyları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995*, Ankara, 1997, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 268.

Su ayağı Er Korkut	Su (Sırderya) ayağında er Korkut [mezarı]
Päleketti sen korkut	Felaketleri sen korkut!
Baksı piri emespeñ?	Baksıların (kamların) piri sen değil miydin?
Köziñdi sal kolum tut	Göz kulak ol elimden tut!
Sizden medet tileymin	Sizden medet diliyorum
Sunak Ata Ävliye	Sunak Ata Evliya!
Sizden medet tileymin	Sizden medet diliyorum
Korkut Ata Ävliye	Korkut Ata Evliya.
Ölü desem ölü emes	Ölü desem ölü değil
Tiri desem tiri emes	Diri desem diri değil
Ata Korkut Ävliye	Korkut Ata evliya”

Korkut Ata, Türkistan Türkleri arasında hatıraları hâlâ Seyhun ırmağı boylarında yaşayan olağanüstü bir şahsiyettir. Kazakistan'ın *Kazalı* bölgesinin *Karmakçı* ilçesinde bulunan onun makamı, kutsal bir ziyaretgâh olarak kabul edilmektedir. Kazak Türklerinde baksılar, kötü ruhları kovmak, bazı hastalıkları iyileştirmek için ondan imdat dilerler. Kazak, Karakalpak ve Türkmen Türklerinin sözlü geleneğinde Dede Korkut ile ilgili daha pek çok efsane anlatılmaktadır. Bir rivayete göre Korkut Ata çok uzun yaşamıştır. O, hep ölümden kaçmış fakat ölüm onu *kayrak yılan* suretinde Seyhun ırmağının üstünde seccadesinde otururken yakalamıştır.<sup>6</sup>

Herikli Türkmenleri arasında eski Türk kültürünün izlerini yansıtan pek çok arkaik söz ve inanış yaşamaktadır. *Tanrı* kelimesi bunlardan biridir. Bu kelimeye, ilk defa VIII. yüzyılda Göktürklerin yazı dili olan Orhun Türkçesine ait metinlerde rastlanmaktadır.<sup>7</sup> Tanrı sözü, Herikli Türkmenleri arasında “*Tañrı canını ala!*” şeklinde bir ilenme ifadesinde geçmektedir. Heriklilerde fena bir fiil işleyip kişi veya toplumu derinden yaralayan kişilere “*Tañrı canını ala!*” şeklinde beddua edilir. Yine bu Türkmen topluluğunda sık kullanılan

<sup>6</sup> Қоңратбаев, Ә., *Қазақ Эпосы Және Туркологийі.*, Алматы, 1987, б. 87-89.

<sup>7</sup> Tekin, Talât, *Orhun Yazıtları*, Ankara, 1988, s. 49.

olumsuz bir ilenme de “kara kara yanasıca da, ocağı sönesice” şeklindedir. Görüldüğü üzere Eski Türk inancındaki kutsal *Tanrı* ve *ocak* sözü daha pek çok türeviyle *alkış* ve *kargış* olarak Herikli Türkmenleri arasında canlı şekilde yaşamaktadır. Herikli Türkmenlerinden derlediğimiz çocukluk döneminin samimî ve sıcak atmosferinde ne anlama geldiği bilinmeyen sayışmacalardaki sihirli sözler, önceki nesillerden intikal ederek uzak geçmişi bugüne bağlayan hatıraların izlerini taşımaktadır:

Birem birem, ikem ikem,  
Kamçı boylı kara diken  
Evvel altı, yere yedi,  
Sere sekiz,  
Dora dokuz  
Çek birini başı kara

Çocukların ellerini düz bir zemine koyarak oynadıkları bu sayışmaca, âdetâ yüzyıllar ötesinden kam dualarının birer parçası gibidir. Nitekim, Altay Türkleri arasından derlenen bir Kam duasında sayıların tekrarındaki şaşırtıcı benzerlik ile ölçü birimi olarak atçılık kültürün vazgeçilmez bir aleti olan kamçının zikredilmesi de söz varlığının ve bazı kalıp ifadelerin ortak şuuraltında yaşatılarak günümüze ulaştırıldığını göstermektedir:

Altın yapraklı mübarek kayın,  
Sekiz gölgeli mukaddes kayın,  
Dokuz köklü, altın yapraklı bay kayın.  
...  
Kara küheylan binitli  
Kara ipek dizginli  
Kamçısı kara yılan<sup>8</sup>

---

<sup>8</sup> İnan, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar*, 5. basım, Ankara, 2000, s. 40, 65.

Herikli Türkmenlerinin konuşma dilinde yer alan bazı sözlerde eski Türk kültürüne ait işaretler taşıdığı kanaatindeyiz. Meselâ Herikli Türkmenlerinin ağzında çok sık iştilen *gözü pek*; *güzel* karşılığındaki “*keleş*” sözü bunlardan biridir. Tarama sözlüğünde keleş kelimesinin “*cesur ile pek yakışlı ve güzel*” olmak üzere iki ayrı anlamı kaydedilmiştir.<sup>9</sup> Köroğlu Destanı’nın Anadolu ve Azerbaycan versiyonlarında merkezî kahraman Köroğlu’nun kırk yiğidi, *keleş* olarak vasedilmektedir. Karacaoğlan’ın şiirlerinde de;

Karacaoğlan der okuyam yazam  
*Keleş* değilim ki kervanlar bozam,  
 Giyinem, kuşanam bir hoşça gezem,  
 Ben senin kahrını çekemem gönül.<sup>10</sup>

şeklinde geçen bu sözün, Köroğlu destanlarından halk diline geçtiği düşünüyoruz.

Yine bu tür sözlerden biri de konuşmanın ölçüsünü, hatta üslubunu belirleyen “törlü konuş” ifadesidir. Bu ibare “törlü konuş” yani “törlü, töreli konuş” deyimindeki tör sözünde yer alan *-r-* sesinin benzeşmeyle (asimilasyon) *-l-*’ye dönüşmesinden kaynaklanmaktadır(*r>l*). Tıpkı Türkçemizdeki, aslı *sarkım* olan sözün *salkım* biçimine dönüşmesi gibi. “Tör” sözü ise Türkçenin eski ve yeni lehçelerinde köşe anlamına gelmektedir. Türk kültüründe baş köşede aksakal, yani muteber bir kişi oturur ve yerini(orun) liyakatle temsil etmek ve töreyi yürütmekle görevlidir. Göktürk Devleti dönemi metinlerinden Kül Tigin yazıtında geçen ve İstemi Kağan için kaydedilen “ilin törisin tuta birmiş”<sup>11</sup> ifadesi ile *Divânü Lügâti’t-Türk*’teki “töre bozulursa il bozulur”<sup>12</sup> tâbir Türklerin eski sosyal düzenindeki törenin önemini göstermektedir. Toplum hayatını

<sup>9</sup> *Tarama Sözlüğü IV*, Ankara, 1969, TDK Yay., s. 2405.

<sup>10</sup> Karaer, Mustafa Necati, *Karacaoğlan*, Ankara, 1988, s.100.

<sup>11</sup> Tekin, Talât, *Orhun Yazıtları*, Ankara, 1988, s. 8.

<sup>12</sup> *Divanü Lügati’t-Türk*’te orijinali, “El kaldı, törü kalmaz/Vilayet kalır, görenek kalmaz” şeklinde olan bu deymi Besim Atalay, “töre bozulursa il bozulur” şeklinde yorumlamıştır (Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lügati’t-Türk II*[Besim Atalay Tercemesi], Ankara, 1940, s. 25).

düzenleyip yönlendiren sözlü hukuk anlamındaki töre kelimesi, bugün bile Türk kültür coğrafyasının pek çok yerinde canlılığını korumaktadır. Yaşama biçimi farklılaşsa bile Türk boyları arasında son derecede kuvvetli biçimde varlığını sürdüren *tör* ve *töre* ile ilgili sözler “töllü konuş” deyimini Herikli Türkmenlerinin konuşma dilinde yer almaktadır. Herikli Türkmenlerinin konuşma dilinde yer alan söz konusu *tör* ve *töre* kavram ile bununla ilgili uygulamalar yaşama biçimi günümüzde pek çok bakımından farklılaşmış olmakla birlikte diğer Türk topluluklarında da kuvvetli biçimde varlığını sürdürmektedir.

Herikli Türkmenleri arasında sözlü edebiyatımızın hemen her türüyle ilgili pek çok malzeme bulunmaktadır. Ancak, türlere ait bazı örneklerde Türk kültürünün eski izleri açık bir şekilde dikkati çekmektedir. Nevşehir merkezi ile ilçe ve köylerde yaşayan Herikliler arasında bilinen ve 1960 yıllarda dinlediğimiz bu tür bir masal, tarafımızdan 11 Mart 2006 tarihinde yeniden derlenmiştir.<sup>13</sup> “Kara Kırnak” adlı bu masal, yapı formülleri, temaları ve motifleri bakımından pek çok arkaik unsur taşımaktadır. Sözü geçen masalın epizotları şöyledir:

1) Anne ve babası vefat eden ve gidecek yerleri olmayan bir kız ve erkek çocuk, dağda bir dumanın tüttüğünü görürler.

2) Oraya gidip dev karısına misafir olurlar.

3) Dev karısı, küçük olan erkek çocuğu yemek ister ve dişlerini bileyletmeye gider.

4) Bunu hisseden kız, erkek kardeşini de alarak kaçar, ancak cebinden bir yumak ip düşürür. Yürüdükçe ip çözülür.

5) Yolda çok susayan oğlan, ablasının ikazıyla tavşan pınarından su içmez, ancak biraz daha gidince dayanamaz geyik pınarından içer ve geyik olur.

6) Kız da bir söğüdün üzerinde geceler. Geyik olan oğlan söğüdün yakınlarında otlar ve altında yatar.

---

<sup>13</sup> Nevşehir ili, Kozaklı ilçesinde oturan ve aslen Abdi köyünden olan 1942 doğumlu Zeynep Özkan’dan 11 Mart 2006 tarihinde derlenmiştir.

7) At sulamaya gelen beyin oğlu suda kızın aksini görür, ancak onu ikna edip ağaçtan indiremez.

8) Yaşlı bir kadın ağacın altında üzüm ayıklar. Çöpünü kalbura, üzümü yere atar. Bunu gören kız dayanamayıp ağağı iner.

9) Bir kara kırnak, kızını suya iter. Kızını bir balık yutar. Kızını yerine söğüt ağacına çıkar.

10) Beyin oğlu kara kırnakla evlenir. Kara kırnak aşerdiğini söyleyip geyiği kestirmek ister.

11) Geyik denizin kenarına ablasının yanına gidip acı acı meleyerek durumu haber verir.

11) Geyikle balığın karnındaki bacasının konuşmasını duyan beyin oğlu denizi kurutur, balığı yakalar ve hanımını kurtarır. Kara kırnak da cezalandırılır.

Hazar ötesi Türkmenlerinde bu tür masallara “*cadigöylük ertekileri*” adı verilmektedir. Sözü geçen masalın Türkmenistan versiyonun adı *Ecekecan (Canım Ablacığım)*’dır.<sup>14</sup> Ayrıca Türkmenistan Türkmenleri arasında “Gövrelî Ayalnıñ Nalası” adlı Kara Kırnak masalının sadece Kırnak tarafından merkezi kahraman olan kızın suya itilmesini konu edinen bir başka masal da bulunmaktadır.<sup>15</sup> Türkiye’de ise, bu masalın Erzincan, Balıkesir, Edirne-Uzunköprü, Malatya, Konya-Seydişehir, Elazığ-Harput, Muğla, Bayburt, Samsun-Bafra<sup>16</sup>, Mersin-Taşeli’nin yanı sıra Boratav ile Eckmann’ın derleme yerini belirtmediği iki ayrı masal olmak üzere olmak üzere yayımlanmış on iki ayrı<sup>17</sup> varyantı bulunmaktadır. Masalın Türkiye varyantlarında başlığı “Hani ya

<sup>14</sup> *Эджекежан, Түркмен Халк Эртекилери*[Чапа Тайярлан: Н. Күррәев], Ашгабат 1963, Түркмендөвлетнешир; Аупи масал, 1968 yılında «Түркменистан/Түркменistan»; 1986 yılında ise «Мағариф/ Мағариф» yayınları arasında yeniden basılmıştır. *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi(Nesir-Nazım) 10, Түркменistan Türk Edebiyatı I*, Ankara, 1998, s. 119

<sup>15</sup> “Gövrelî Ayalnıñ Nalası”, *Yedi Davagär, Түркмен Халк Эртекилери*, Ашгабат, 1994, Мағариф, s. 49.

<sup>16</sup> Yavuz, Muhsine Helimoğlu, *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*, 3. basım, Ankara, 2002, s. 241.

<sup>17</sup> Sakaoğlu, Saim, *Gümüştane ve Bayburt Masalları*, 2. bs, Ankara, 2002, s. 378.



Bacımın Ayağı”, “Bacı Bacı, Can Bacı”<sup>18</sup> “Avcı ile Çocukları”<sup>19</sup> gibi değişik başlıklarla verilmiştir. Kara Kırnak masalına Antti Aarne-Stith Thompson<sup>20</sup> tasnifinde 450 Eberhard-Boratav<sup>21</sup> tip katoloğunda ise 168 katalog numaraları verilmiştir. Masalın Türkmen verisyonunda daha zengin bir epizotla karşılaşmaktayız.

1) Bir adamın biri kız, diğeri erkek iki çocuğu vardır. Kızın adı Maral, erkeğin adı ise Baymırat’tır.

2) Anneleri ölen Maral ve Baymırat’ın babaları başka bir hanımla evlenir. Yeni hanım yalandan hastalanır ve eşinden oğlu “Baymırat’ı ölüdürüp etini yedirmesi hâlinde iyileşeceğini” söyler.

3) Kız kardeş üvey annesinin babasına dediklerini işitir. Hazırladıkları mizansenle Baymırat onun tarağını alıp kaçar. Maral onu kovalar ve böylelikle evlerinden kaçarlar.

4) Yolda çok susayan Baymırat, ablasının ikazıyla kuş pınarından su içmez, ancak dayanamayan Baymırat, geyik pınarının başında ayakkabısını bırakır. Ablasıyla biraz daha gidince ayakkabısını almak üzere döner. Geyik pınarından suyu içer ve geyik olur.

5) Baymırat yolda geyik sürüsüne karışır. Ablası Maral onun peşinden ayrılmaz.

6) Maral, yakındaki bir ulu çınara eğil çınarım eğil, der. Çınar eğilir ve onun üstünde yaşamaya başlar.

7) Geyik olan “Baymırat” çınarın yakınlarında otlar ve geceleri altında yatar.

8) Geyik avına çıkan padişahın oğlu atını sulamak için Maral’ın yaşadığı çınarın altından akan dereye gelir. Şehzade, suda kızın aksini görür, ancak onu ikna edip ağaçtan indiremez.

<sup>18</sup> Günay, Umay, *Elazığ Masalları*, Erzurum, 1975, s.335.

<sup>19</sup> Yavuz, Muhsine Helimoğlu, *a.g.e.*, s. 241.

<sup>20</sup> Antti Aarne-Stith Thompson, *The Types of the Folktale*, Helsinki, 1928.

<sup>21</sup> Eberhard, W.-Boratav, Pertev Naili, *Typen Türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden, 1953.

9) Askerlerine “Çınarı kesip kızı alıp gelin.” diye emreder. Askerler her gün sabahtan akşama kadar çınarı kesmeye uğraşır. Kesilen yerler sabaha daha sağlam olarak karşılına çıkar.

10) Yaşlı bir kadın ağacın altında kazanı ters koyar, iki beyaz gömleği yıkıyorum diyerek kapkara eder. Bunu gören kızı dayanamayıp aşağı iner. Kocakarı kıza yiyecek vaadiyle zorla büyük bir sepetin yanına götürür. Sepetin içinden çıkan şehzade onu yakalar.

9) Şehzadenin evlenme isteğine Maral, geyik olan kardeşi Baymırat’a altın ahır, ipek çul, gümüş ip hazırlaması şartıyla kabul edeceğini söyler. Şehzade şartları kabul eder, kızla evlenir. Bir kara kırnak, kızı suya iter. Kızın yerine söğüt ağacına çıkar. Kızı bir balık yutar.

12) Maral nehrin kenarına Patma adlı kırnak ile çamaşır yıkamaya gider. Suya giren kırnak Maral’ı girmesi için ikna eder. Irmağın derin yerinde onu iter ve Maral suya batar.

10) Kara kırnak, Maral’ın elbiselerine giyer. Şehzade ile yatar. Sabah geyik gelir. Bu şehzadenin ayağı bu da kırnağın ayağı, canım ablacığım ayağı yok der. Kara Kırnak aşerdiğini söyleyip geyiği kestirmek ister.

11) Geyik denizin kenarına ablasının yanına gidip acı acı meleyerek:

Tılla (altın) ahır bozuldı	Altın ahır bozuldu
Küçük köken üzüldü	Gümüş ip üzüldü
Patışahın kel kırnağının	Patışahın kel kırnağının
Gövnü mana düzildi	Gönlü bana çevrildi

diyerek durumu haber verir. Kız kardeş ise

Saçım derya yüzünde	Saçım derya yüzünde
Tenim balık ağzında	Vücudum balık ağzında
Şahın iki çağası	Şahın iki oğlu
Herhaysı bir dizimde	Her biri bir dizimde

12) Geyikle balığın karnındaki ablasının konuşmasını duyan beyin oğlu denizi kurutur, balığı yakalar, hanımını ve iki oğlunu kurtarır. Kara Kırnak da cezalandırılır.

Kara Kırnak masalının Herikli Türkmenlerinden bizim derlediğimiz metninde üvey anne motifi bulunmamaktadır. Ancak, Türkmen versiyonu ile Anadolu varyantlarının birçoğunda üvey anne motifi yer almaktadır. Ayrıca bizim derlediğimiz metinde kızın, beyin oğlu veya şehzade ile evlenmesi unutulmuş, doğrudan denize itilmiştir. Oysa bütün rivayetlerde kız, bey/shéhzade ile evlenmekte ve Anadolu rivayetlerinde tek çocuğunu, Türkmenistan versiyonunda ise iki çocuğu balığın karnında doğurmaktadır. Burada masalın en eski formunu, yani urform aramayacağız. Ancak, Türkmenistan ve Horasan sahasından Anadolu'ya geldiklerinden itibaren geçen bin yılda Oğuz boylarının bu masalı ana çatısı, formülleri, temaları, motifleri, hatta söz varlığı bile değişmeden kolektif şuuraltında saklayarak sözlü ortamda günümüze kadar ulaştırmasını halkbilimi ve masal teorileriyle açıklamanın kolay olmadığını belirtmeliyiz. Kara Kırnak masalındaki yeraltı dünyası, şekil değiştirme (metamorphos) ve hayvan şekline girme (zoomorph) gibi mitolojik motifler dikkati çekmektedir. Kara Kırnak masalının merkezi kahramanı olan kız, Göktanrı inancıda da bulunan yeraltı dünyasına yolculuğa çıkmaktadır. Frazer'e göre yeraltına yapılan seyahatin temel amacı "kut" kazanmaktır.<sup>22</sup> Joseph Campbell'e göre ise, kahramanın yeraltına seyahati yeniden doğuştur. Kahraman yeraltına inerek sıradan kimliğini öldürür ve bambaşka bir kimlikle yeniden doğar. Bu süreç sancılı geçer. *"Onlar, çözülen toplum ve yiten ruhtan değil, halkın yeniden doğduğu tükenmez kaynaktır. Bu yüzden onlar yeteneklidir. Kahraman çağdaş bir insan olarak ölmüş, ancak yeraltı âlemine inerek sıradan kimliğinden kurtulup, ebedi ve evrensel insan olarak yeniden doğmuştur. Onun ikinci önemli görevi*

<sup>22</sup> James G. Frazer, *Altın Dal, Dinin ve Folklorun Kökenleri*, [Çeviren: Mehmet H. Doğan], (1890), İstanbul, 1991.

ve amacı yeraltı âleminde sonra bizlere dönüşmüş olarak geri gelmek ve yenilenmiş hayattan aldığı dersi öğretmektir.”<sup>23</sup>

Fin-Ogur ve Samoyetler arasında yaygın olan geyik kültüne Türk sözlü anlatmalarında da zaman zaman önemli bir motif olarak rastlamaktayız. Kara Kırnak masalında geyiğe dönüşme(şekil değiştirme) motifinin Türk sözlü anlatımında en eski metinlerinden itibaren karşımıza çıkmaktadır. Eski Çin kaynaklarına göre bir menşe efsanesinde Göktürk kağanı, ilâhe olan bir dişi geyikle evlenir. Yine Bizans kaynaklarının belirttiğine göre Batı Hunları, İskit ülkesini bir geyiğin yol göstermesiyle ele geçirmişlerdir. Çingiz Han'ın atası yukarı gökten, gök ve duman renkli (Börte-çino) kurtla, sarı kızıl renkli bir dişi geyikten türemişlerdir. Zaman için bu geyik bir ak marala dönüşmüştür. L. P. Potapov, Sibiryada arkeolojisiyle ilgili buluntular arasında önemli sayıda geyik figürünün ortaya çıktığını kaydetmektedir.<sup>24</sup> Türk sözlü anlatmalarında geyik, fizik ötesi bir varlık olarak görülmektedir. Sibiryada ve Moğolistan sahasında tarihin eski çağlarından beri geyik, avcılık ve beslenme geleneğinde Türk ekonomisi için önemli bir değer olduğu kadar inanç dünyasında ve sözlü edebiyatında da bir kült olarak yer almaktadır. Türk kültürünün tarih öncesi devirlerinde geyik kutsiyet atfedilen bir totemken zaman içinde destan, masal, efsane, hikâye ve halk şiirinde mitolojik hatıraları aksettiren bir motif hâline gelmiştir. Radlov'un Altay Türklerinden derlediği Kan Pergen masalında, kız kardeşi **Kan-Argo** ile birlikte yaşayan **Kan Pergen**'in av maceraları esnasında Kara Kırnak masalındaki gibi geyiğe dönüşme motifi yer almaktadır.<sup>25</sup> Yine **Booçı-Ajar ile Boktoş** adlı Altay masalında anne ve babaları ölen Booçı-Ajar adlı erkekle Boktoş adlı kız kardeşin koca karılarıyla mücadelesi Kara Kırnak masalını hatırlatmaktadır.<sup>26</sup>

<sup>23</sup> Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* [Çeviren: Sabri Gürses]., İstanbul, 2000, s. 55.

<sup>24</sup> Potapov, L. P.- Levin, M.G. *The Peoples of Siberia*, Chicago, 1964, s. 88.

<sup>25</sup> Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi, Kaynakları ve Açıklamalarıyla Destanlar*, 1. Cilt, 2. bs, Ankara, 1993, s. 582-583.

<sup>26</sup> Kokışev, L.V., *Altay Çörçöktör*, Gorno-Altaysk, 1961, s. 18-22. Altay versiyonunun özeti şöyledir:

Anne ve babaları ölen Booçı-Ajar adlı erkekle, Boktoş adlı kız kardeşi birlikte yaşarlar. Bir gün erkek kardeş ava gidince Boktoş'un ihmaliyle ateş söner. Ateş

Eski kaynaklarda “Geyikli Baba” adıyla anılan bir ermiş zatın Orhan Gazi yönetiminde Bursa’yı kuşatan ordunun başlarında bir geyiğe binmiş olarak savaştığına inanılır.<sup>27</sup> Kaygusuz Abdal menakıpnamesinde, Alaiye Beyinin oğlu olan Kaygusuz Abdal, ormanda avlanırken önüne çıkan bir geyiğe nişan alır ve okla vurur. Yaralanan geyik kaçarak dağlar tepeler aşar, Kaygusuz Abdal da onu takip eder. Geyik bir düze iner ve önüne çıkan bir tekkeden içeri girer. Postta oturan Abdal Musa koltuğunun altından Kaygusuz’un attığı oku çıkarıp ona verir. Kaygusuz Abdal, geyikten insana dönüşen Abdal Musa’ya mürit olur.<sup>28</sup> Nevşehir Merkezi’ndeki Herikli mahallesinde süsleme veya dokumalarda geyik resmedilmesi muhtemelen bu hayvanın olumlu bir ongun ve kut olduğu dönemden kalmıştır. Ayrıca, bölge türkülerinde de geyik;

Mendil aldım on beşe	Dağlarda geyik misin?
Yudum serdim güneşe	Şalvar da peyik misin?
Senin yarin gül ise de bağlar gazeli	Selam verdim almadın da bağlar gazeli
Benimki mor menevşe de Avşar güzeli.	Allah’tan büyük müsün Avşar güzeli

şeklinde geçmektedir.<sup>29</sup>

bulmak için yola çıkan Boktoş dağlar, nehirler geçer ve bir kadın rastlar. Esasında bir cadı olan bu ihtiyar kadın ona eleğin içine bir miktar kül ve üstüne de köz koyarak verir. Kız geri dönerken küller yola dökülür. Cadı külleri takip ederek kızın yaşadığı eve gelir. Onun bu sık gelişlerinden kızın ağabeyi habersizdir. Cadı her gelişinde kızın kamını emer. Kız kardeşinin çok zayıflamasından şüphelenen Booçı-Ajar, gizlice evi izler. Durumu görünce cadıyı öldürür. Fakat cadının bedduasıyla altı gün sonra o da ölür. Kız kardeşi ağabeyini diriltmek için daha önce anne ve babalarının dünür gittiği Kün-kaan’ın Kümüş adlı kızını (kağanın kızını evlendirmek için düzenlediği yarışları kazanıp) alıp getirir. Ağabeyi dirilir. Üçü huzurla yaşarlar. Altay masalları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Dilek, İbrahim. *Altay Masalları*, Ankara 2003, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi).

<sup>27</sup> Günay, Turgut, “Geyikle İlgili Bir Efsane”, *Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı*, 1977, s. 101.

<sup>28</sup> Güzel, Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal’ın Mensur Eserleri*, Ankara, 1983, s. 8-11.

<sup>29</sup> Nevşehir Merkez ilçesi, Göre nüfusuna kayıtlı 15.01.1948 doğumlu Mustafa Özer’den derlenmiştir.

Herikli Türkleri arasından tespit ettiğimiz *Kara Kırnak* masalındaki “*kırnak*” sözü, “*cariye*”, “*kadın hizmetçi*” karşılığındadır. “*Ecekecan*” adlı Türkmenistan’da yayımlanan masalda da olumsuz kahraman “*kırnak*” olarak yer almıştı. “*Kara Kırnak*” sözünün sıfatı olan “*kara*” ise *cariye* yahut kadın hizmetçiyi bütünüyle olumsuz, “*cadı*” veya “*ihtiyar dev karısı* (Türkistan’da kempir) şeklinde bir tipe dönüştürmektedir. Türkçede *kara* sözü yıldızlı bir \**ka-* kökünden sayıca çok olma temel anlamından türemiş olup, *karmak*, *katmak*, *katı*, *katık*, *kak*(sert kurutulmuş) örneklerindeki gibi herhangi bir şeyin genellikle olumsuzluğunu ve fazlalığını ifade etmektedir. Tıpkı Eski Anadolu Türkçesindeki *kara+baş> karabaş> karavaş(cariye)* birleşik kelimesi ile Azerbaycan Türkçesi ve Hakas Türkçesindeki “*mal-kara(sığır sürüsü)*” örneğinde olduğu gibi.<sup>30</sup> *Divanü Lügati’t-Türk*’te “*kırnak*” sözü için “*cariye*” karşılığı verilmiş ve “*Yabaku*, *Kay*, *Çomıl*, *Basmıl*, *Oğuz*, *Yimek* ve *Kıpçak* dillerinde” kullanıldığı belirtilmiştir.<sup>31</sup> *Dede Korkut Kitabı*’nda, *Kazan Han*: “*Kırk baş kul, kırk kırnak, oğlu Uruz başına azat eyledi kaydıyla bu sözü işletilmiştir.*”<sup>32</sup> *Tarama Sözlüğü*’nde ise *kırnak* kelimesi “*cariye, halayık*” şeklinde anlamlandırılarak, Eski Anadolu Türkçesinde taranan eserlerdeki bütün türevleri gösterilmiştir.<sup>33</sup> Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlüğünde *kırnak* için “*çalımlı, süslü (kimse);*

<sup>30</sup> Özkan, Fatma, “Yıldırım, Yıldız, Alev, Alaz/Yalaz, Işın ve Işık Kelimeleri Nereden Geliyor?”, *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences of the Turkish World.*, Ankara, Sayı:27, Güz 2003, s.157-179.

<sup>31</sup> Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lügati’t-Türk I*[Besim Atalay Tercemesi], Ankara, 1939, s. 473.

<sup>32</sup> Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara, 1958, s. 65.

<sup>33</sup> *Tarama Sözlüğü IV.*, Ankara 1969, s. 2313-2315. XIII. yüzyıl şairi Şeyyad Hamza’nın *Yusuף ü Zeliha*’sında: “*Anası Râhile ol gün kim ölür/Ya’kup Peygamber bir kırnak alur/Ol kırnağın var idi bir oğlan/ Emzirirdi gene idi nidem anı*” şeklinde *kırnak* sözü *cariye* anlamında kullanılmıştır. Erzurumlu Kadı Darîr’in *Fütühü’ş-Şam* adlı XIV. yüzyılda kaleme alınan eserinde: “*İyallerin kul ve kırnak idindiler. Aynı yazarın Siyer-i Nebi’inde de*”*Hatice hanım yerine döndü, kırnakların uykudan uyardı.*” biçimde *kırnak* sözüne yine aynı anlamda değerlendirmiştir. XV. yüzyıl şairlerinden Aydınlı Dede Ömer Ruşenî, divanında “*Gelip bir kara kırnak Mustafa’nın/Ridasın tutup ol kân-ı safanın/Çekip dedi benimle bir zaman gel/Benim bir müşkilim var eylegil hall.*” şeklinde bu sözü işletmiştir.

güzel, titiz; cilveli, oynak (kadın); boylu boslu ve çevik olmak üzere beş ayrı anlamı verilmiştir.

Herikli Türkmenleri arasında pek çok atalar sözü ve deyim vardır. Bunların, birçoğu konuyla ilgili olarak hazırlanan kitaplardakilerle genellikle paralellik arz eder. Ancak yazımızı umumî hâlimizi de ifade eden bir deyimle bitirmek istiyorum. Temsil ve adalet konusunda yetersiz kişilerin makam sahibi olması durumunda Herikli Türkmenleri arasında: “Kırıldı bağler paşalar da körlere galdı köşeler” sözü söylenir. Buradaki *körlük* “yetersizlik” anlamındadır. Köşe de malum olduğu üzere makam, yani temsil noktasında oturan ve adalet dağıtmanın yeridir. Bazı rivayetlerde “*kör*” yerine “*keller*” sözü de işletilir.

### KARA KIRNAK<sup>34</sup>

Bir ailenin iki çocuğu varmış. Anası babası ölmüş; çocukları kalmış. Çocuklar “nereye gidelim” diye düşünürken, dağda bir tütünün tüttüğünü görmüşler. Varıp misafir olmuşlar. Orası dev karısının eviymiş. Gece orada yatmışlar. Dev karısı oğlanı yemeyi düşünmüş. Gece oğlanı ısırmış. Oğlan, abla: “Ebem beni ısıırıyor.” demiş. Kız: “Isırma ebesi bir tek kardeşim.” demiş.

Dev karısı: “Isırmıyorum. Bizim evde sarı karınca var. O ısıırıyor.” demiş. Sabahleyin erkenden kalkıp Dev karısı: “Ben, sizlere yiyecek getirmeye gidiyorum. Buradan ayrılmayın.” deyip dişlerini bileyletmeye gitmiş. Düşüncesi, çocukların ikisini de yemekmiş. Dev karısı gidince onun niyetini anlayan ablası oğlanı kaldırıp: “Hadi buradan kaçalım kardeşim.” deyip yola düşmüşler. Fakat kızın cebindeki bir top iplik düşüp, onlar koştukça iplik de sağılıyormuş.

Dev karısı gelip çocukların kaçtığını görmüş ve onları aramaya başlamış. Birden kızın düşürdüğü ipliği fark etmiş. Şimdi yakalarım diye ipliği hızla takibe başlamış, ama çocuklar epey önce yola çıktıkları için dev karısı yetişememiş. Çocuklar pınarların olduğu bir

<sup>34</sup> Nevşehir ili, Kozaklı ilçesinde yaşayan ve aslen Abdi köyünden olan 1942 doğumlu Zeynep Özkan’dan 11 Mart 2006 tarihinde derlenmiştir.

yere gelmişler. Bu pınarlardan tavşanlar su içermiş. Oğlan, ablasına: “Bacım çok susadım, şuradan kana kana bir su içeyim de öyle gidelim.” demiş. Ablası: “Aman kardaşım o pınarlardan su içen tavşan olur, sakın içme.” demiş. Yeniden yola çıkmışlar, yürümüşler, yürümüşler. Geyiklerin su içtiği pınarlara gelmişler. Oğlan daha fazla susuzluğa dayanamamış ve pınarın birinden ablası görmeden kana kana su içmeye başlamış ve içince oğlan geyik olmuş. Kız buna çok içermiş. Yalnız kaldığından o pınarın başındaki söğüt ağacına çıkmış. Geyik olan oğlan oralarda yayılıp ablasının çıktığı ağacın altına gelip orada yatarmış.

Bir sabah ünlü bir beyin oğlu oralara at sulamaya gelmiş. Kızın şavkını suda görmüş. Kafasını kaldırıncı Kızı fark etmiş. Kız çok güzelmiş, ”İn aşağıya” diye kıza çok yalvarmış. “Kız inmemiş. Beyin oğlu yaşlı bir kadın ve kadının eline bir kalbur, birazda kuru üzüm vermiş. Kadın pınarın başında üzümü “ayıltamaya” başlamış, ama çöpü “halbura”, üzümü yere atıyormuş. Bu durumu gören kız yukarıdan seslenmiş: “Ebe üzümü yere, çöpünü kalbura atıyon.” demiş. Ebe: “gözlerim görmüyor kızım, inde bana yardım et demiş.” Kız: “Eğil söğütüm eğil!” demiş, söğüt eğilmiş, kız ağaçtan yere inmiş ve ebeyle üzüm ayıklamaya başlamış. Bunu gören bir Kara Kırnak, kıızı hemen yakalar, götürür, denize atar ve kızın yerine söğüt ağacına çıkar. Beyin oğlu tekrar oraya gelir. Kara Kırnağı görünce çok şaşırır ve “Sen o kız değilsin. Ne oldu böyle?” der. Kara Kırnak “Ben o kızım. Güneş vurdu karardım, Yel vurdu sarardım.” der. Beyin oğlu ona aldanarak Kara Kırnağı alıp sarayına döner. Geyiği de götürür. Kara Kırnağa düğün yapar. Aradan biraz zaman geçince kara kırnak: “İlle de geyiği keseceksin” diye beyin oğluna dayatır. Geyik etine aş ermiş. Buna anlayan geyik ablasının atıldığı deniz kenarına varıp acı acı bağırır “Abla abla, Kara Kırnak etime aş eriyor. Beni kestirecek. Ne olur gel de beni kurtar” Ablası karşılık verir:

“Kara Kırnak itti beni  
Ulu balık yuttu beni,  
Sultan Mahmut kucağında  
Gelemiyorum”.



Kardeşim diye geyiğin kaybolduğunu anlayan beyin oğlu onu takip eder ve geyik yine ablasına seslenince beyin oğlu durumu anlar ve adamlarına: “Denizi yarın ve suyunu başka bir yere akıtın” diye emir verir. Beyin emri derhal yerine getirilir. Denizin suyu çekilince kocaman bir balık ortaya çıkmış. Balığın karnını hemen yarmışlar. Bir de ne görsünler. Dünya güzeli bir kız kucığında bir oğlan çocuğu ile oturuyor. Bunu gören beyin oğlu hemen hırkasını çıkarıp çocuğa ona sarıyor. Annesini çocuğu ve geyiği alıp sarayına getiriyor. Beyin oğlu Kara Kırnağa, “Söyle bakalım sen niye böyle yaptın, diye soruyor. “Katıra mı satıra mı razısın?” diyor. Kara Kırnak: “Niye satıra razı olayım. Katıra binip baba evine giderim” diyor. Kara Kırnağı, katırın arkasına bağlayıp kamçılıyor. Yedi gün, yedi gece düğün yapıp muradına eriyor.

### **ECEKECAN / ABLACAN** (Türkmenistan Türkçesi ile)

Bir bar eken, bir yok eken. Gadım zamanda bir adam bar eken. Onuñ hem bir oğlu, bilen bir gızı bar eken. Oglunuñ adı Baymırat eken, gızınıñ adı hem Maral eken. Maral Baymıratdan ulı bolansoñ, cigisi Marala mıdama “Ecekecan” diyer eken.

Bir günden bir gün Maral bilen Baymıradıñ eceleri ölüp olar enesiz yetim galıpdırlar. Soñ olarıñ kakası bir ayal alıpdır velin, ol Maral bilen Baymıradı halaman oları yok edesi gelipdir. Ol ayal bir gün yalandan hassalan bolup adamsına:

-Meniñ hiç ugrum yok, sen şu oğluñdan geçsen, men gutulcak, sen şu oğluñı öldürüp onuñ etini govrup, maña iydirseñ, men gurtuların,-diyipdir. Baymıradıñ kakası ilki etmecek bolsa-da ol ayal onı, hiç erkine goymandır. Ahırı, ol adam:

-Bolyar, ondan ertir öldüräyerin-diyip ertir Baymıradı öldürmegi boyun alıpdır.

Er-heleyin bu gürrünlerini Baymıradıñ gız doganı eşidipdir-de, barıp Baymırada aydıpdır:

-Cigimcan, biz şu gün bu yerden başka bir yere geçali, yogsam kakam seni ertir öldürür. Etini hem govruş, ecelimize iydirmeği boyun aldı-diyipdir.

Onsoñ olar: “Nähile bahana bilen nädip geçsakkak?” diyip, pikir edipdirler. Ahırı hem Baymırat Maralın başdaragını alıp geçen bolupdur. Maral hem onun ızından kovalap bolupdur. Şeydip, ol ikisi kovalaşan bolup çöl-beyevana çıkıp gidipdirler. Onlar az yöröp düz goyup çöl yöröp, dag gezip baryarkalar, ahırı acıgıp suvsap başlapdılar. Yadap ısgından geçipdiler. Şol barışlarına onların önünden bir çeşmecik çıkıpdir. Baymırat ol çeşmeden suv içcek bolupdur. Emma Maral oña:

-Cigim can, bu suvdan içme, bu suv guş suvudur, mundan içen adam guşa övrülyändir. İçme, diyip, Baymırada suvdan içirmändir.

Onsoñ olar yine düşüpdiler. Baryarkalar onların önünden yine bir çeşmecik çıkıpdir. Baymırat yine mundan suv içcek bolupdur. Maral ona: -Cigim can, bu suvdan içme, bu suv keyiklerin suvudur. Mundan içen keyik bolar diyip Baymırada suvdan içirmendir. Emma Baymırat gatı suvsanson, bu suvdan içesi gelipdir. Şonuñ için hem ol marala duyurmañ, şol çeşmaniñ başında öz kövşünü galdıran bolup gaydıpdır. Bir azacık yöränlerinden soñ bolsa:

-Eceke can, yankı suvun boyunda menin kövşüm galıpdır. Men onı alıp geleyin-diyipdir. Maral onı goybermän, özi gidip getirmekçi bolupdur. Emma Baymırad onun diyenini etmän kövşünü getirmäge özi gidipdir.

Maymırat suvuñ başına barıp, ol suvdan mazalı içip-içip ganıpdır. Onsoñ ol kellesini yokarı galdırıpdır velin, birden keyik bolup duruberipdir. Baymırat keyik bolonsoñ, her şahına bir kövşünü ildirip Maralın yanına gelipdir. Maral onı görüp:

-Cigim can, men saña “Ol suvdan içmegin” diyip tapşırdım ahırı. Ol suvdan içen keyik bolar diyip aydıpdım ahırı, diyip ağlapdır. Ahırı hem Maral keyik bolan cigisini ızına tirköp gidiberipdir.

Baryarkalar, onların önünden bir süri keyik çıkıpdir. Keyiler Baymıratdan geçmandılar. Baymırat hem ol keyiklere goşulup geziberipdir. Maralın hem cigisini goyup gidesi gelmändir. Ol

nätceğini bilmän, töveregine seretse, şol yerde bir ullakan çınar bar eken. Ol çınar gatı uzın bolnasoñ onuñ üstüne guşlardan başga hiç kim çıkıp bilmez ekan.

Maral çınarıñ yanına barıp:

-Egil çınarım, egil diyipdir veli, çınar emay bilen aşak egilipdir. Ana, onsoñ Maral hem şol çınarıñ üstüne çıkıp, onuñ üstünde yaşaberipdir. Keyik bolan Bymırat bolsa kä vagt gelip, Maralı görüp gider eken.

Bir günden bir gün şol yurduñ patışasınıñ oğlu av avlamaga çıkıpdır. Ol bir keyigi kovalap, ahırı Maralıñ münüp oturan çınarınıñ düybüne gelipdir. Patışanıñ oğlu atını suva yakmak üçin çınarıñ düybünden akıp yatan yabıñ grasına barıpdır. Görse suvıñ düybünde bir ovadan gızıñ suratı görünyär diyyer. Patışanıñ oğlu oña geñ galıp: “Bu surat nireden düşyärkä?” diyip, töveregine seredyär. Görse, çınarıñ üstünde oturan Maraloñ yalkımı suva düşyär eken. Şazada oña hayran bolup seredyär. Görse, inha çınarıñ üstünden bir ay diyseñ agzı bar, gün diyseñ-gözi bar, bir ovadan gız otır eken.

Şazada oña:

-Ay, gız, insmısıñ-cınsmısıñ, adamzatmıñ, perizatmın?

Gel aşak yere düş, diyip, köp yalbarıpdır. Emma Maral hiç hili cogap bermändir. Şazada onı näçe yere düşürcek bolsa-da, düşürüp bilmändir. Onsoñ ol nalaç bolup, yoldaşlarınam alıp, ızına dolanıpdır. Bular patışanıñ yanına barıpdırlar. Şazada atasına ähli gören zadını aydıp, şol gızı alıp bermegini ondan hayış edipdir.

Olgundan bu habarı eşiden patışa ähli goşunını çağırıp:

“Şol çınarıñ üstündäki gızı yere düşürüp getirin” diyip, höküm beripdir. Padışanıñ guşumları ellerine pil-palta alıp, maralıñ oturan çınarını yıkmaga ugradırlar. Olar barıp, yerli-yerden çınarı kesip başlapdırlar. Ertirden tä ağşama çenli kesip düybünü inçeldipdirler. Azacık galanda garañkı düşer. Onsoñ bolar: “Galanını ertir kesäyeris”diyip yatırlar. Ertir turup görseler, yañkı çınarıñ kesilen yerleri öñküsi yalı bitip, öñküsinden hem beter yognapdır. Muña hayran galan adamlar yamaşgandan kesmäge başlayrlar. Yene ağşama çenli kesip gutarıp bilmeyärler. Olar ağşam yatıp, ertir turup

görseler, çınarın kesilen yerleri betip önküsinden hem beter yognapdır. Muna hayran galan adamlar yamaşğandan kesmege başlayarlar. Yene ağşama çenli kesip gutarıp bilmeyerler. Olar ağşam yatıp, ertir turup görseler, çınarıñ kesilen yerleri bitip önküsinden hem beter yognapdır. Onsoñ adamlar:

-Bu çınarıñ bir sırrı bar. Munı biz kesip bilecek däl-diyip ızlarına gaydyarlar. Gelip olar ähli bolan zatları patışaaa habar beryärler. Patışa hem muña hayran galıp, ahırda ol: “Kim-de kim şok gızı yere dürürüp getirip bilse, boyuna barabar gızıl bercek” diyip, car çekdiryär. Şol obada köpi gören bir garı kempir bar eken. Ol kempir patışanıñ yanına gelipdir-de:

Ey patışahım, maña bir gara gazan bilen bir iki sanı kirlän ak köynek berseñiz, men şol gızı yere düşüreyin, diyyer.

Patışa bu sözi eşidip garınıñ diyen gazanı bilen köynegini derrev tapıp beryer.

Kempir hem çınarıñ düybündäki yabıñ boyuna gelip, gara gazanı düñderipdir-de, ak köynegi gazanıñ garasına oykalaberipdir. Bu kempiriñ bolup oturuşını Maral çınarıñ üstünde göräüp oturan eken. Maralıñ bu garraa rehimi gelipdir-de:

-Ey, ene, geyimleriñi gazana oykap, onları kirliginden hem beter garaltdıñ-la diyipdir.

Onda kempir:

-Vah gızım, meniñ gözüm görenok, özüñ gelde kömek edäysene, diyip yalbaran bolıdır.

Maralıñ hem bu garraa rehimi inip:

-Egil çınarım, egil, diyipdir. Çınar egilipdir. Maral hem yere düşüp, kempirin geyimlerini yuvup beripdir.

Onsoñ kempir:

-Eliñ gözüñ dert görmesin, gızım, yör, inha, şucagaz yerde meniñ bir sandıcagım bar. Şonuñ içinde iyer yalı ocuk-bucuk zatlarım bar. Şolardan özüñe iyer yalı bir zatcagazlar alıp gayt, diyip, Marala yalbarıdır. Maral näçe etmecek hem bolsa:

-Almasañ men senden asla razı bolman, diyip, ahırı Maral sandığın yanına gelipdir. Maral garımın görkezen sandığıñ yanına

gelipdir. Maral garınıñ görkezen sandığıñı açıpdir veli, sandığıñ içinden patışanıñ oğlu çıkıp Maralı tutupdur. Maral ona:

-Goyber meni diyip, her näçe sıpcak bolsada patışanıñ oğlu onu goybermendir. Ol Marala:

-Men patışanıñ oğlu, seni görelim bari men sana aşık bolup yörün. Yere düş diysem düşmedin. Men seni düşecek bolup, çınarı çapdırcak boldum, emma onda-da bolmadı. Ahırını seni şeydip tutmalı boldum. İndi razı bolay, yör, öye gideli, diyipdir.

Şolda Maral:

-Meniñ bir dagonım bar. Ol yolda keyik suvundan içip, keyik boldı. Eger sen şonu äkidip, ona gızıldan ahır gurup, kümüşden köken etseñ, mahmaldan cul tikip, oñat saklasañ, onsoñ gidäyerin, diyipdir.

Patışanıñ oğlu:

-Aydıñıñ yalı ederin, diyip, boyun alıpdir. Onsoñ Maral bir depee çıkıp, keyik cigisini Baymıradı çağırıpdir. Keyik hem Maralıñ sesini eşiden badına iki böküp gelipdir. Maral oña hemme bolan zatlardı aydıpdir. Keyik hem oña razı bolupdur. Onson patışanıñ oğlu Maral bilen keyigi öylerine getirip, keyige gızıldan ahır, kümüşden köken edip, mahmaldan cul tikdiripdir. Öñüñe-de gülli yoruncalar döküpdir. Onsoñ kırk günlöp toy-tamaşalar edip, Maral özi alıpdir. Maralıñ yanına-da hizmetkär edip, Patma atlı bir gırnak beripdir. Aydan-ay geçip, günden-gün geçip, Maral gövrelı bolupdir.

Bir gün Patma kir yuvmak üçin deryanıñ boyuna gitmekçi bolanda, Maral hem onuñ bilen bile gidipdir. Patma kir yuvup bolansoñ, deryanıñ gırasında bir gazık, oña hem uzın yüp dakıpdir. Yüpün bir ucunu bileğine dakıp, derya girip, suva düşüpdir. Maral hem munı görüp, suva düşesi gelipdir. Patmanıñ edişi yalı Maral hem yüpi bileğine orap, derya giripdir. Emma Maral suvıñ çuñurak yerine baranda, Patma gazığı gogarıp goyberipdir. Şeydip Maral suviçümüp, deryanın düybüne ötägidipdir. Patma bolsa maralıñ egin-eşigini geyinip , öz eyiklerini hem garnına dañıpırda, Maral yalı bolan bolup, öylerine barıpdir. Patşanın oğlu onu birbada tanamandır. Olar ağşam yatıp, ertir turcak bolanlarında, keyik gelipdir-de:

-Bu ayag-a agamıñ ayagı, bu ayagam Patmanın ayagı meniñ Ekececanımıñ ayagı bolsa yok-diyipdir.

Patma mumı eşidip:

-Bu keyigi yok etdirmesem, meni masgara etcek-diyip oylanıpdır.

Ertir Turanlarından soñ, Patma patışanıñ olguna:

Şu günler meniñ keyik etini iyesem gelyär. Şu keyigi öldürüp ber, diyipdir.

Mumı geñ gören patışanıñ oğlu:

-Viy, sen şu güne çenli bu keyigiñ etini iyecek däl. Men öz gözümüñ görüp, gövñüm söyen keyigiñ etini iyecek diyidpir.

Onsoñ patşanıñ oğlu nalaç bolup, keyigi öldürmekçi bolupdır. Şonda keyik patışanıñ oglına garap:

-Ey, agam, men, ölmäkäm deryadan bir suv içip geleyin diyipdir. Patışanıñ oğlu hem:

-Bolyar, bar, içip gel, diyip keyigi goyberipdir.

Keyik deryanıñ boyuna barıp:

-Eşidyärmiñ, Ekececan, meñ söüzme fulak aç, dyipdir-de

Tılla ahır bozuldı

Kümiş köken yüzüldi,

Patışanıñ kel gırnagının

Gövni mana dözüldi, diyip aglapdır. Keyigiñ sesi deryanıñ düybünde yatan Maralıñ gulagina barıp yetipdir.

Maral suva çümende, oña bir ene balık kömek edip, öldürmän saklap yören eken. Onsoñ deryanıñ düybünde Maralıñ ekiz oğlu bolupdır, diyyär.

Çagacıklar ulalışıp bilece oynaşıp yörlər eken. Maral hem olara guvanıp, deryanıñ düybünde balıklara goşulşıp yaşap yör eken. Birden keyik bolan Baymırat ciğisiniñ sesini eşidip, oña cogap berip, şeyle diyenmiş:

Canım derya yüzünde,

Tenim balık azgında

Şanıñ iki çagası

Her haysı bir dızımda!

Izındanam:

-Bar-da ayt agaña-diyip, Baymırada tabşırıpdir.

Keyik bolan Baymırat hem gaydıp geleninden soñ, Ecekesiniñ aydan zatlarını aytcak boylar veli, bogazı dolup, aydıp bilmeyär diyyär. Patışanıñ oğlu bolsa onı yene öldürmekçi boylar. Emma keyik yen-de:

-Ey agam, möni goyber, men yene bir suv içip geleyin, diyyär. Patışanıñ oğlu keyigi yene goyberär. Keyik üçünci gezek şey diyende, patışanıñ oğlu öz yanından:

“Her gezekde bu keyik suv içeyin” diyip, derya tarap ılgayar veli, munuñ bir sebäbi bar bolaymasın” diyip, görünmän keyigiñ ızına düşyär.

Keyik yene öñküsi yalı deryanıñ boyuna barıp:

“Ecekecan, eşidyärmiñ? diyip

Tılla ahır bozuldı,

Kümüş köken üzülüş,

Patışanıñ kel gırnagıñıñ,

Gövni maña dövüldi,

-diyip zarın aglap ugrayar. Deryanıñ düybünden bolsa:

Saçım derya yüzünde,

Tenim Balık azgında,

Şanıñ iki çagası,

Hep haysı bir dızımda!

Diyip, Maralıñ Gogabı eşidilyer.

Patışanıñ oğlu bolsa, bu zatları gözi bilen görüp, gulagı bilen eşidyär. Onsoñ ol obasına gaydıp gelyär-de:

-Şu künden başlap hiçbir malı suva yakmalı däl, diyip, car çekdiryär. Mallarıñ hemmesi gatı suvsayar.

Ertesi suvsan malların hemmesi birden suv için başlapdır. Görseler, Maral deryanın düybünde her çagasını bir dızına mündirip, oları emdirip oturan eken. Patşanın oğlu bilen keyik muña begenip, maralın yanına ılgayarlar. Barıp Maralı çagaları bilen deryanın daşına çıkaryarlar oña öñki ovadan libaslarını geydirip, öylerine getiryärler. Hemmeler begenip, ulı toy edyärler. Marala görpçilik edip, onı suva yıkan Patmanı bolsa öyden kovup goyberyärler. Şeydip, maksat-mıratlarına yetip, arkayın yaşaberyärler.

## ECEKECAN / ABLACAN

### (Türkiye Türkçesi ile)

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde bir adam varmış. Onun ise bir oğluyla bir kızı varmış. Oğlunun adı Baymırat'mış; kızının adı da Maral'mış. Maral, Baymırat'tan büyük olduğu için kardeşi ona sürekli "Ablacan" dermiş.

Günlerden bir gün Maral ile Baymırad'ın anneleri ölmüş ve onlar annesiz öksüz kalmışlar. Sonra babaları bir kadınla evlenmiş, fakat o kadın, Maral ile Baymıradı sevmez, onları öldürmek, yok etmek istemiş. O kadın bir gün yalandan hastalanıp kocasına:

"Benim çarem yok; sen şu oğlunu öldürürsen ben kurtulacağım," şu oğlunu öldürüp onun etini kavurup bana yedirirsen ben kurtulurum" demiş. Baymırad'ın babası önce yapmak istememişse de, kader onu rahat bırakmamış. Sonunda adam:

"Olur, o zaman yarın öldüreyim," deyip ertesi günü Baymırad'ı öldürmeyi kabul etmiş.

Karı kocanın bu sözlerini Baymırad'ın kız kardeşi duymuş ve varıp Baymırad'a söylemiş:

"Can kardeşim, biz bugün buradan başka bir yere kaçalım, yoksa babam seni yarın öldürecek. Etini de kavurup üvey anamıza yedirmeyi kabul etti." demiş.

Ondan sonra onlar: "Nasıl bir bahaneyle; ne yapıp da kaçacağız?" diye düşünmüşler. Sonunda da Baymırad'ın Maral'ın tarağını alıp kaçmasına; Maral'ın da onu kovalamasına karar vermişler. Bu şekilde onlar kovalayıp çöle çıkıp gitmişler. Onlar az



yürüyüp çok yürümüşler, gölden geçip düzü koymuşlar; çölde yürüyüp dağda gezip giderlerken sonunda acıkmaya, susamaya başlamışlar. Yorulup mecalden, güçten düşmüşler. O şekilde giderlerken onların önünden bir pınar çıkmış. Baymırat, o pınardan su içmek istemiş. Fakat Maral ona:

“Can kardeşim, bu sudan içme. Bu su, kuş suyudur. Bundan içen adam kuşa döner. İçme!” deyip Baymırad’a içirmemiş.

Ondan sonra onlar tekrar yola çıkmışlar. Giderlerken onların önünden yine bir pınar çıkmış. Baymırat, ondan da su içmek istemiş. Maral ona:

“Can kardeşim, bu sudan içme; bu su, geyiklerin suyudur. Bundan içen geyik olur” deyip Baymırad’a sudan içirmemiş. Fakat çok susadığı için Baymırad’ın bu sudan içesi gelmiş. Bunun için de o, Maral’a hissettirmeden pınarın başında ayakkabısını bırakarak ablasının yanına dönmüş. Biraz yürüdüktan sonra da:

“Abla, o suyun başında benim ayakkabım kalmış. Ben onu alıp geleyim.” demiş. Maral, onu bırakmamış (bırakmayıp) kendisi getirecek olmuş. Fakat Baymırat, onun sözünü dinlemeyerek ayakkabısını getirmeye kendisi gitmiş.

Baymırat suyun başına varmış da sudan iyice içip kanmış (doymuş). Ondan sonra o, başını yukarı kaldırmış ama birden geyik oluvermiş. Baymırat geyik olduktan sonra, her iki boynuzuna birer ayakkabısını takarak Maral’ın yanına gelmiş. Maral onu görünce:

“Can kardeşim ben sana, o sudan içme, diye emretmişim. O sudan içen geyik olur, diye söylemişim.” deyip ağlamış. Sonra da Maral, geyik olan kardeşini peşine takarak gitmiş.

Giderlerken, onların önünden bir geyik sürüsü çıkmış. Geyikler, Baymırat’tan kaçmamışlar. Baymırat da o geyiklere koşulup, katılıp gezmiş. Maral’ın da kardeşini bırakarak gidesi gelmemiş. O ne yapacağını bilemeyip etrafına bakmış, orada büyük bir çınar varmış. O çınar çok uzun, yüksek olduğu için onun başına kuşlardan başka hiçbir şey çıkamazmış.

Maral çınarın yanına varıp:

“Eğil çınarım, eğil.” deyince çınar yavaş yavaş aşağıya eğilmiş. İşte, ondan sonra Maral da o çınarın üstüne çıkmış ve onun üstünde yaşamaya başlamış. Geyik olan Baymırat ise ara sıra gelerek Maral’ı görüp gidermiş.

Günlerden bir gün o ülkenin padişahının oğlu avlanmaya çıkmış. O, bir geyiği kovalamaya başlamış ve sonunda Maral’ın çıktığı çınarın dibine gelmiş. Şehzade atını sulamak için çınarın dibinden akan derenin kenarına varmış. Bakmış ki, suyun dibinde güzel bir kızın görüntüsü, aksi görünmekteymiş. Padişahın oğlu buna şaşırıp;

“Bu akis nereden geliyor ki?” deyip etrafına bakar. Bakmış ki, çınarın üstünde oturan Maral’ın aksi suya düşmekteymiş. Şehzade ona hayran hayran bakar. Bakar ki, işte orada, çınarın üstünde ay desen ağzı var, gün desen gözü var güzel bir kız oturmakta.

Şehzade ona:

“Ay kız, in misin cin misin, insan mısın, peri misin? Gel, yere in.” diye çok yalvarmış. Fakat Maral, hiçbir cevap vermemiş. Şehzade onu ne kadar indirmek istemişse de indirememiş. Ondan sonra o (şehzade) çaresiz kalıp arkadaşlarını da alıp geri dönmüş. Bunlar padişahın yanına varmışlar. Şehzade babasına gördüğü her şeyi söyleyip o kızı alivermesini babasından istemiş.

Oğlundan bu haberi duyan padişah, bütün ordusunu çağırıp:

“Şu çınarın üstündeki kızı yere indirip getirin.” diye emretmiş. Padişahın askerleri ellerine bel, balta alarak Maral’ın oturduğu çınarı yıkmaya gitmişler. Onlar varıp her biri bir taraftan çınarı kesmeye başlamışlar. Sabahtan akşama kadar kesip ağacın belini inceltmişler. Azıcık kalınca karanlık düşer. Bunun üzerine onlar: “Kalanını yarın keseriz.” deyip yatarlar. Sabah kalkıp bakmışlar ki, çınarın kesilen yerleri önceki gibi bitip, öncekinden de sağlam, kalın olmuş. Buna şaşırın adamlar, yeniden kesmeye başlamışlar. Yine akşama kadar kesmişler, fakat bitirememişler. Onlar akşam yatıp sabah kalkıp bakmışlar ki çınarın kesilen yerleri yine bitip, yapışıp öncekinden daha da sağlam olmuş. Ondan sonra adamlar:

“Bu çınarın bir sırrı var. Bunu biz kesemeyeceğiz.” deyip geriye dönerler. Gelip, olan her şeyi Padişaha haber verirler. Padişah da bu işe şaşırıp kalır ve sonunda “Her kim, şu kızı yere indirip

getirebilirse ona kilosu ağırlığınca altın vereceğim.” diye ferman çıkartır. O obada görmüş geçirmiş bir kocakarı varmış. O kocakarı padişahın yanına gelmiş de:

“Ey padişahım, bana bir kara kazanla bir-iki tane kirli ak gömlek verirseniz, ben o kızı yere indiririm.” der.

Padişah bu sözü duyunca kocakarının söylediği kazanla gömleği hemen bulup verir.

Kocakarı da çınarın dibindeki derenin yanına gelip kara kazanı ters çevirip koymuş da ak gömleği kazanın karasına sürtmeye başlamış. Bu kocakarının yaptıklarını Maral, çınarın üstünden görmekteymiş. Maral, bu kocakarıya acımış da:

“Ey nine, giyeceklerini kazana sürtüp kirli halinden de beter kararttın” demiş.

O zaman kocakarı:

“Vah, kızım, benim gözüm görmüyor. Gel de yardım ediver” diye yalvarmış.

Maral da, bu kocakarıya acıyıp:

“Eğil çınarım, eğil.” demiş. Çınar eğilmiş. Maral da yere inip kocakarının elbiselerini yıkayıvermiş.

Ondan sonra kocakarı:

“Elin gözün dert görmesin, kızım; yürü, gel, işte şurada benim bir sandığım var. Onun içinde yiyecek şeylerim var. Onlardan kendine yiyecek bir şeyler alıp dön.” diye Maral’a yalvarmış. Maral ne kadar gitmek istememişse de:

“Almazsan, seninle razılaşamam.” diyerek sonunda Maral’ı sandığın yanına alıp getirmiş. Maral, kocakarının gösterdiği sandığı açınca sandığın içinden padişahın oğlu çıkıp Maral’ı tutmuş. Maral:

“Bırak beni.” deyip ne kadar kurtulmak istemişse de padişahın oğlu onu bırakmamış. O, Maral’a:

“Ben padişahın oğluyum; seni gördüğümden beri sana âşık oldum. Yere in dedim, inmedin. Seni indirmek için çınarı kestirmeye çalıştım, fakat öyle de olmadı. Sonunda seni bu şekilde tutmayı düşündüm. Şimdi razı ol da, yürü, eve gidelim.” demiş.

O zaman Maral:

“Benim bir kardeşim var. O yolda geyik suyundan içip geyik oldu. Eğer sen onu da götürür de ona altından ahır kurar, gümüşten ip yapar ipekten de çul dikip iyi korursan, o zaman giderim.” demiş.

Padişahın oğlu:

“Söylediğin gibi yaparım.” deyip kabul etmiş. Ondan sonra Maral, bir tepeye çıkıp geyik kardeşi Baymırad’ı çağırmış. Geyik de Maral’ın sesini duyar duymaz iki sıçrayıp gelmiş. Maral, ona olan her şeyi anlatmış. Geyik de onun fikrini kabul etmiş. Ondan sonra padişahın oğlu, Maral ile geyiği evlerine getirip geyiğe altından ahır, gümüşten ip bağlamış, ipekten de çul diktirmiş. Önüne de çiçekli yoncalar dökmüş, atmış. Ondan sonra kırk gün boyunca toy temaşa edip Maral’la evlenmiş. Maral’ın yanına da Patma adında bir cariyeyi hizmetçi vermiş. Aydan ay geçmiş, günden gün geçmiş ve Maral hamile kalmış.

Bir gün Patma, kirlileri yıkamak için ırmağın kenarına gidince Maral da onunla birlikte gitmiş. Patma, çamaşır, yıkadıktan sonra nehrin kenarına bir kazık çakıp ona uzun bir ip bağlamış. İpin bir ucunu bileğine bağlayıp ırmağa, suya girmiş. Maral da onu görünce suya girmek istemiş. Patma’nın yaptığı gibi, Maral da ipi bileğine dolayıp ırmağa girmiş. Fakat Maral, suyun derin yerine varınca Patma kazığı söküp atıvermiş. Böylece Maral suya batıp, ırmağın dibine gitmiş. Patma da Maral’ın elbiselerini giyip, kendi elbiselerini de karnına bağlayarak Maral gibi olup evlerine gitmiş. Padişahın oğlu onu hiç tanımamış. Onlar akşam yatmışlar, sabah kalkacakları sırada da giyip gelip:

“Bu ayak ağamın ayağı, bu ayak da Patma’nın ayağı. Benim ablacığımın ayağı ise yok.” demiş.

Patma bunu duyup:

“Bu geyiği yok ettirmezsem, öldürtmezsem beni maskara edecek.” diye düşünmüş.

Sabah kalktıktan sonra Patma, padişahın oğluna:

“Bu günlerde benim geyik eti yiyesim geliyor. Şu geyiği öldürüver, kesiver.” demiş.

Buna şaşırın padişahın oğlu:

“Vay, sen bugüne kadar bu geyik benim kardeşim diyordun. Onu sen niçin yiyeceksin” diye sormuş.

Padişahın oğlu çaresiz kalıp geyiği öldürmeyi, kesmeyi kararlaştırmış. O zaman geyik, Padişahın oğluna:

“Ey ağam, ben ölmeden deryadan bir su içip geleyim” demiş. Padişahın oğlu da:

“Olur, git, içip gel.” deyip geyiği serbest bırakmış.

Geyik, ırmağın kenarına varıp:

“Duyuyor musun, ablacığım, benim sözüme kulak ver” demiş de:

“Altın ahır bozuldu,

Gümüş ip koptu,

Padişahın kel cariyesinin,

Gönlü bana çevrildi” deyip ağlamış. Geyiğin sesi nehrin dibinde yatan Maral’ın kulağına kadar varmış; ulaşmış.

Maral, suya batınca, ona bir ana balık yardım edip öldürmeden saklamış, korumuş. Ondan sonra nehrin dibinde Maral’ın ikiz oğlu olmuş, derler.

Çocuklar büyüyüp balıklarla birlikte oynayıp gezerlermiş. Maral da sevinip nehrin dibinde balıklara koşulup yaşamaktaymış. Birden geyik olan Baymırat kardeşinin sesini duyup, ona cevap vermiş de şöyle demiş:

“Adım derya yüzünde,

Tenim balık ağzında,

Şahın iki oğlu,

Her biri bir dizimde!”

Arkasından da:

“Var da söyle ağana.” diye Baymırad’a söylemiş (buyurmuş).

Geyik olan Baymırat da dönüp geldikten sonra ablasının söylediklerini söylemek istemiş, fakat boğazı dolup, ağlamaklı olup söyleyememiş, derler. Padişahın oğlu ise onu yine öldürmek istemiş. Fakat geyik yine:

“Ey ağam, beni bırak, ben yine bir su içip geleyim” demiş. Padişahın oğlu geyiği yine koyvermiş. Geyik üçüncü kez yine aynı şekilde deyince Şehzade kendi kendine:

“Her seferinde bu geyik, su içeyim, deyip ırmağa doğru gidiyor. Bunun bir sebebi olmasın.” deyip görünmeden geyiğin peşine düşmüş. Geyik, yine önceki gibi ırmağın yanına varıp: “Ablacığım duyuyor musun? deyip:

“Altın ahır bozuldu,  
Gümüş ip koptu,  
Padişahın kel cariyesinin  
Gönlü bana çevrildi.”

deyip zarıl zarıl ağlayıp gider. Nehrin dibinden de:

Saçım derya yüzünde,  
Tenim balık ağzında,  
Şahın iki oğlu,

Her biri bir dizimde” diye Maral’ın cevabı duyulur.

Padişahın oğlu da bu olanları gözü ile görüp kulağı ile duymuş. Ondan sonra o obasına dönüp gelir de:

“Bugünden itibaren hiç bir mal sulanmasın.” diye ferman çektirir. Hayvanların hepsi de çok susar.

Ertesi gün susayan hayvanların hepsi birden su içmeye başlamış ve ırmağın suyu bitip dibi görünmeye başlamış. Bakmışlar ki, Maral ırmağın dibinde iki bebeğini de birer dizine oturtup onları emzirmekteymiş. Padişahın oğluyla geyik buna sevinip Maral’ın yanına koşarlar. Varıp Maral’ı çocuklarıyla birlikte ırmağın dışına, kenarına çıkarırlar. Ona önceki güzel elbiselerini giydirip evlerine getirirler. Herkes sevinip büyük bir toy kurarlar. Maral’a kötülük edip onu suya atan Patma’yı ise evden kovarlar. Böylece muratlarına nail olup rahatça yaşayıp giderler.